

واردات صنعتی

در ایران

(با نگاهی به ساختار واردات صنعتی کشورهای جدیداً توسعه یافته)

روح الله محمدی

نشر پلک

۱۳۸۹

سرشناسنامه : محمدی، روح الله، ۱۳۵۸ -
 عنوان و نام پدیدآور : واردات صنعتی (با نگاهی به ساختار واردات صنعتی کشورهای جدیداً توسعه یافته) / روح الله محمدی؛ [به سفارش وزارت صنایع و معادن].
 مشخصات نشر : تهران: انتشارات پلک، ۱۳۸۸.
 مشخصات ظاهری : ۱۴۳ ص: جدول، نمودار.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۵-۰۳۳-۹
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۴۱-۱۴۳.
 موضوع : واردات - ایران - سیاست دولت
 موضوع : فرآورده های صنعتی - ایران
 موضوع : واردات - کشورهای پیشرفته صنعتی
 شناسه افزوده : ایران، وزارت صنایع و معادن

نام کتاب : واردات صنعتی در ایران
 نویسنده : روح الله محمدی
 ناشر : پلک
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۵-۰۳۳-۹
 نوبت و سال چاپ : اول - ۱۳۸۹
 چاپ و صحافی : عطایی فرد
 قیمت : ۴۰۰۰ تومان
 تیراژ: ۱۰۰۰

مرکز نشر و پخش: تهران خیابان انقلاب- خیابان وصال شیرازی- پلاک ۱۷- طبقه چهارم- واحد ۵
 تلفن: ۶-۶۶۴۸۱۰۶۵ پست الکترونیکی: Ketab@pelkbook.com
 وب سایت: WWW.pelkbook.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	مقدمه
۱۰	۱- بررسی وضعیت موجود واردات کشور و ارتباط آن با بخش صنعت و معدن
۱۰	۱-۱- نقش واردات کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای در رشد و توسعه اقتصادی
۱۲	۲-۱- آمار کلی واردات طی ۱۳۸۶-۱۳۸۲
۱۵	۳-۱- ترکیب واردات ایران طی سال‌های ۸۲ تا ۸۶
۱۹	۴-۱- آمار ثبت سفارش کالا
۲۰	۵-۱- آمار واردات به تفکیک بخش‌های صنعت، کشاورزی، سوخت و کالاهای معدنی
۲۲	۲- بررسی ساختار موجود واردات کشور و ارتباط آن با بخش صنعت و معدن
۲۲	۱-۲- بررسی تشکیلات موجود واردات کشور
۲۷	۲-۲- ساختار اتخاذ سیاست‌های تجاری (قوانین و مقررات تجاری)
۳۱	۳-۲- بررسی قوانین مرتبط با واردات در حوزه صنعت و معدن
۳۳	۱-۳-۲- قانون حمایت از تولید داخل
۳۶	۲-۳-۲- مواد مرتبط با صنعت در قانون صادرات و واردات
۳۷	۴-۲- بررسی ارتباط نظام بازرگانی کشور با نظام صنعتی و چالش‌های حاصل از آن
۴۴	۵-۲- چگونگی استفاده از نظام بازرگانی کشور به منظور پشتیبانی از تولید
۴۶	۶-۲- بررسی سیاست‌های تجاری و گروه‌های ذینفع از این سیاستها
۵۴	۳- برآورد تابع تقاضای کالاهای وارداتی صنعتی
۵۴	۱-۳- تابع تقاضای واردات به صورت تئوریک
۵۵	۲-۳- تصریح تابع تقاضای واردات صنعتی برای ایران
۵۷	۳-۳- برآورد تابع تقاضای واردات صنعتی ایران
۶۲	۴-۳- تحلیل نتایج و استخراج کشش‌های قیمتی و درآمدی
۶۲	۱-۴-۳- تحلیل تابع تقاضای واردات صنعتی بلندمدت
۶۴	۲-۴-۳- تحلیل تابع تقاضای واردات صنعتی کوتاه مدت
	۴- بررسی ساختار واردات صنعتی و نظام سرمایه‌گذاری در کشورهای

۶۷	 جدیداً توسعه یافته
۶۷	 ۴-۱- ترکیه
۶۸	 ۴-۱-۱- شناخت نظام و ساختار کنونی واردات صنعتی
۷۲	 ۴-۱-۲- شناخت الزامات نظام سیاست گذاری واردات صنعتی
۷۵	 ۴-۲- هندوستان
۷۶	 ۴-۲-۱- شناخت نظام و ساختار کنونی واردات صنعتی
۸۱	 ۴-۲-۲- شناخت الزامات نظام سیاست گذاری واردات صنعتی
۸۴	 ۴-۳- چین
۸۵	 ۴-۳-۱- شناخت نظام و ساختار کنونی واردات صنعتی
۸۹	 ۴-۳-۲- شناخت الزامات نظام سیاست گذاری واردات صنعتی
۹۳	 ۴-۴- مالزی
۹۳	 ۴-۴-۱- شناخت نظام و ساختار کنونی واردات صنعتی
۹۷	 ۴-۴-۲- شناخت الزامات نظام سیاست گذاری واردات صنعتی
۱۰۴	 ۴-۵- کره جنوبی
۱۰۴	 ۴-۵-۱- شناخت نظام و ساختار کنونی واردات صنعتی
۱۰۹	 ۴-۵-۲- شناخت الزامات نظام سیاست گذاری واردات صنعتی
۱۱۴	 ۵- جمع بندی
	۵-۱- پیشنهاد اصلاحات ساختاری در فرایندهای تصمیم گیری نظام تجاری
۱۱۴	 کشور با محوریت توسعه صنعتی
۱۲۰	 ۵-۲- پیشنهادات سیاستگذاری
۱۲۵	 منابع و مآخذ

مقدمه:

در فرآیند توسعه اقتصادی، تجارت و صنعت با برقراری یک رابطه تنگاتنگ در تغییر و تحول ساختار اقتصادی و اجتماعی هر کشور، نقش بسیار مهم و تعیین کننده ای را ایفا می کنند. توسعه صنعتی در فرآیند رشد اقتصادی ملل جهانی، رسالت خاصی را به عهده داشته است. هرچه ساختار اقتصادی و اجتماعی تحول بیشتری پیدا کند، نقش صنعت در پویا نگه داشتن اقتصاد، تعیین کننده تر می گردد و سرمایه گذاری های جدید و خلاقیتها و نوآوری ها مورد تقاضا قرار می گیرد و در اثر سرمایه گذاری های نوین، بازار مصرفی جدیدی پایه ریزی می شود.

متوسط سهم واردات صنعتی از کل واردات در کشورهای صنعتی در طی دوره ۱۹۶۰-۱۹۹۰ معادل ۶۰/۸ درصد بوده است. در کشورهای آسیای شرقی متوسط سهم واردات صنعتی نیز مانند اقتصادهای صنعتی در چهار دهه گذشته صعودی بوده است. مشاهده این دو روند فزاینده، بیانگر بروز پدیده ای است که توجه به آن حایز اهمیت است و آن توسعه وابستگی متقابل شرکتهای به هم، همزمان با افزایش توانمندی تولید است. در حقیقت برخلاف آنچه انتظار می رود تا کشورهای مختلف، همزمان با افزایش توانمندی تولید از میزان واردات خود بکاهند، افزایش تجارت، خود عامل مهمی در افزایش رشد اقتصادی و بهبود مستمر کیفیت کالاها و خدمات بوده است.

روند شاخص مذکور در اقتصاد ایران از دهه ۱۹۸۰ کاهنده بوده است و با ساختار واردات اقتصادهای صنعتی و آسیای شرقی سازگاری نداشته است. یکی از ویژگیهای مهم ساختار تجاری اقتصادهای صنعتی و آسیای شرقی تامین منابع ارزی مورد نیاز از محل صادرات صنعتی است، در حالی که در اقتصاد ایران منابع ارزی حاصل از صادرات نفت، مهمترین منبع تامین مالی واردات به شمار می آید. این در حالی است که قیمت جهانی نفت خام برای اقتصاد ایران یک «متغیر برونزا» به شمار می رود، یعنی سیستم اقتصادی کشور در تعیین قیمت جهانی نفت تاثیر مهمی ندارد و این قیمت بیشتر تحت تاثیر عوامل بیرونی و خارج از کنترل همچون نظام عرضه و تقاضای انرژی در سطح جهان، عوامل سیاسی، تولید و رشد جهانی قرار می گیرد.

افزایش قیمت نفت طی سالهای اخیر منجر به افزایش شدید درآمدهای ارزی کشور شده و سرازیر شدن درآمدهای نفتی به سیستم اقتصادی کشور باعث افزایش تقاضا

شده است. با توجه به عدم توانایی جوابگویی کامل طرف عرضه کشور و افزایش تقاضای داخلی بر اثر افزایش درآمدهای نفتی، برای حفظ تعادل بازار (عرضه و تقاضای کشور) حجم واردات به کشور افزایش پیدا کرده است.

افزایش واردات کل همواره پدیده ناخوشایندی نیست به عبارت دیگر به دلیل انتزاعی و کلی بودن نمی توان در مورد آن قضاوت کرد، بلکه برای قضاوت و ارزیابی باید به موارد عینی تر یعنی انواع واردات نیز توجه کرد. افزایش سهم واردات کالاهای واسطه ای و سرمایه ای از کل واردات به منظور ارتقاء تکنولوژی مورد استفاده و شکل گیری پایه های صنعت، نقشی مهم در سیاست های توسعه ای کشورها داشته است. اما این استراتژی به تنهایی برای توسعه کافی نیست. به عبارت دیگر یکی از دلایل عدم موفقیت این استراتژی ها در توسعه کشورها عدم توجه به صادرات است. توسعه صادرات باعث می گردد تا صنایع شکل گرفته در تعامل با رقابت جهانی، به بهره وری بالاتر دست یافته و از این طریق کشورها با تخصیص بهینه منابع به کارایی و رشد بالاتر دست یابند.

بررسی اقتصاد کشورهای بزرگ، نشان دهنده ارقام بسیار بالای واردات و متناسب با اقتصاد این کشورهاست. آمریکا با واردات سالانه بیش از ۱۴۰۰ میلیارد دلار یا آلمان، ژاپن و کره با واردات بیش از ۵۰۰ میلیارد دلار، نمودی از این واقعیت هستند. با توجه به اینکه واردات تأمین کننده بخشی از نیازهای جامعه است، عملاً واردات صورت می گیرد تا کشور بتواند، بخشی از نیازهای خود را تأمین مالی کند. بنابراین نفیس واردات اگر از درون اقتصاد نشأت گرفته باشد به منزله شکوفایی اقتصاد محسوب می شود اما آنچه در مورد کشورمان مصداق دارد، می تواند کاملاً برعکس باشد.

به این دلیل که اگر افزایش واردات ناشی از رشد درآمدهای نفتی بوده و درآمدهای ارزی ناشی از صادرات نفت به این شیوه به اقتصاد کشور تزریق می شود. در این حالت عرضه زیاد ارز صورت گرفته و موجب می شود با ثابت ماندن نرخ ارز و رشد حجم نقدینگی، در اقتصاد کشور تورم ایجاد شود. از سوی دیگر، این امر موجب می شود تا به تدریج قدرت رقابت پذیری کالاهای تولید داخل در مقابل کالاهای خارجی کاهش یافته و این کاهش قدرت رقابت است که به اقتصاد کشور لطمه وارد می کند نه این که واردات به تنهایی عامل نابسامانی اقتصاد باشد. وقتی این روند تداوم پیدا کند، کالاهای تولید داخل در نتیجه تورم داخلی با قیمت تمام شده بالاتری مواجه شده و چون نرخ

ارز ثابت است، قیمت کالاهای وارداتی ثابت باقی می‌ماند. از سوی دیگر با توجه به پایین بودن نرخ تورم جهانی، این امر کاهش قدرت رقابت تولیدات داخلی در مواجهه با کالاهای وارداتی خارجی را به همراه دارد.

اینکه کالاهای وارداتی، مصرفی، واسطه‌ای یا سرمایه‌ای باشد، نسبت به این که اصولاً کالاهای ساخته شده کشورهای دیگر از قدرت رقابت بیشتری در اقتصاد کشورمان برخوردار باشد، در درجه بعدی اهمیت قرار می‌گیرد. بالاخره کارخانه تولیدکننده ماشین‌آلات سرمایه‌ای در داخل کشور نیز محصولاتی تولید می‌کند که باید در سرمایه‌گذاری مورد استفاده قرار گیرد اما زمانی که امکان واردات کالای سرمایه‌ای با قیمت تمام شده کمتر به دلیل تورم بیشتر و ثابت ماندن نرخ ارز فراهم شود، کارخانه تولیدکننده کالاهای سرمایه‌ای یا واسطه‌ای داخلی نیز با کساد فعالیت مواجه می‌شود. بنابراین نباید اشتباه کرد که افزایش واردات کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای مطلوب بوده و تنها واردات کالاهای مصرفی برای اقتصاد کشور زیان‌بار است. اصل موضوع آن است که ظرفیت‌های اقتصادی کشور در نتیجه این واردات به تدریج تحلیل می‌رود و کارخانه‌های تولیدکننده داخلی مانند فولاد یا مواد مصرفی غذایی همه آسیب می‌بینند. این کتاب در واقع بخشی از طرح تحقیقاتی با عنوان "ارتباط واردات با تولید داخلی و نحوه اتخاذ سیاست‌های اجرایی در بخش تجاری کشور" می‌باشد که به سفارش وزارت صنایع و معادن تهیه شده است. در این کتاب ارتباط ساختار واردات کشور با بخش صنعت و چالش‌های موجود در این زمینه مورد مطالعه قرار گرفته است. بدین منظور در بخش اول به بررسی وضعیت موجود واردات کشور و ارتباط آن با بخش صنعتی پرداخته، در بخش دوم ساختار موجود واردات کشور مورد تحلیل قرار گرفته و در فصل سوم تابع تقاضای واردات صنعتی با استفاده از الگوهای اقتصادسنجی بررسی شده و کشش‌های قیمتی و درآمدی واردات صنعتی برآورد شده است. در بخش چهارم نیز ساختار واردات صنعتی در کشورهای جدیداً توسعه یافته بررسی شده و نهایتاً در بخش پنجم مطالب ارائه شده جمع بندی شده است.

۱- بررسی وضعیت موجود واردات کشور و ارتباط آن با بخش صنعت و

معدن

در این بخش، وضعیت موجود واردات کشور طی پنج سال اخیر از جنبه های مختلف اعم از ارقام عمده وارداتی، شرکای عمده تجاری، ترکیب واردات ایران (سرمایه ای، واسطه ای و مصرفی)، آمار ثبت سفارش و اطلاعاتی از این قبیل مورد بررسی قرار گرفته و در انتها به بررسی وضعیت موجود واردات بخش صنعت و معدن پرداخته شده است:

۱-۱- نقش واردات کالاهای سرمایه ای و واسطه ای در رشد و توسعه

اقتصادی

به طور کلی، کشورهای در حال توسعه از نظر ساختار اقتصادی ویژگی های مشترکی دارند که از آن جمله می توان به نوع تولید این گروه از کشورها که بیشتر، محصولات کشاورزی و سنتی را شامل می شود، اشاره نمود. برای انتقال از مرحله تولید سنتی به مرحله تولید صنعتی و طی مراحل توسعه اقتصادی، واردات کالاهای سرمایه ای و واسطه ای و فناوری مناسب زمینه ساز تحول صنعتی و اجتماعی است. در چنین شرایطی، واردات به طور طبیعی سیر صعودی خود را طی خواهد نمود، بویژه اگر سیاست های عمرانی کشور طی دوره مورد نظر در جهت تشویق و توسعه صنعتی طرح ریزی شده باشد. کشورهای در حال توسعه در مراحل انتقالی توسعه اقتصادی، به تاسیس زیر بناهای سرمایه ای نیازمندند که واردات کالاهای سرمایه ای نقش بسیار مهمی در ایجاد آن دارند.

بنابراین، بر خلاف تصور عامه، اجرای سیاست های خودکفائی کشور در مراحل اولیه باعث کاهش میزان واردات نمی شود، بلکه تأثیر عمده و قابل انتظار آن ایجاد تغییر و دگرگونی در ترکیب واردات است. از طرفی، در صورتی که کشورهای در حال توسعه به علل طبیعی و فنی فاقد منابع و عوامل تولیدی، مواد و تجهیزات فناوری مورد نیاز باشند، می توانند با واردات آن، تنگناهای تولید را برطرف کنند، تولید انواع کالاهای مورد نیاز را میسر سازند و بهره وری تولیدی را گسترش دهند.

حتی اگر عوامل و منابع در کشورهای جهان سوم موجود باشد، همواره در شرایطی این امکان وجود دارد که کاربرد این عوامل، به علت وابستگی فنی عوامل تولید، از